

Vadertje Tijd zit op z'n knieën voor een handwerkster aan haar weefgetouw. Hij bidt dat ze werk zou maken van de lap stof die hij haar in de handen drukt. Bij werkeloos toekijken hoe alles komt en vergaat, is immers niemand gebaat. Dat is de boodschap op de zeventiende-eeuwse prent van Gerard de Lairese, en ze past als een handschoen op het werk van Lili Dujourie (°1941, Roeselare). Zij werkt sinds eind jaren zestig aan een oeuvre dat vormgeeft aan de tijd, in alle mogelijke betekenissen en in vele materialen.

Een huzarenstukje leverde ze toen ze een week lang dag en nacht vanuit haar appartement in Oostende de branding in beeld bracht – 7x24 uur reële tijd. *Il fait dimanche sur la mer* (2009) noemde ze de installatie: zeven videoschermen staan naast elkaar en elke dag toont één scherm de bewegende beelden die zijn opgenomen op de corresponderende dag van de week. Deze zee van tijd, te zien in Mu. ZEE, resonanceert met de dia-installatie *Oostende* (1974) in het SMAK, waarin ook al de branding vanuit een raamopening in haar flat wordt getoond, zij het onder de verschroeiende werking van de tijd: de hitte van het licht, nodig om de dia's te belichten, tast de beelden onherroepelijk aan. Nu al wazig, zullen ze uiteindelijk niets meer te zien geven. Een lot dat ook onze herinneringen te wachten staat.

'Ik ben altijd op zoek gegaan naar openingen in een bepaald tijdsgewricht', zegt Lili Dujourie. Ze staat in de eerste zaal van haar expo in het SMAK bij een vierkante ijzeren plaat op de grond. Ze maakte er in 1967 een lange snee in. Ze had kunsten gestudeerd aan de academie in Brussel, wist eigenlijk niet wat ze wilde, maar zag dat de Amerikanen met hun radicale minimalisme ('*what you see is what you see*') in ware avant-gardestijl de kunstwereld veroverden. Lili Dujourie, tegendraads geboren, voelde zich aangetrokken, maar het machogehalte stootte haar af. Daarop ging ze zelf met vierkante ijzeren platen aan de slag en gaf er een fragiele, zeg maar vrouwelijke draai aan.

De iconische werken die dat opleverde, en die de titel *Amerikaans Imperialisme* dragen, liet ze weg uit haar overzichtsexpo. Genade vonden meer discrete werken (vandaar *Untitled*), in dezelfde geest: minimalisme, maar met speelruimte voor verbeelding. Twee pla-

Het **tegendraadse** oeuvre van Lili Dujourie

Broos en onaantastbaar

Ze schildert of beeldhouwt niet, maakt geen muziek of poëzie, maar haar beelden suggereren het allemaal wel. Met elk nieuw materiaal waarmee Lili Dujourie (74) aan de slag gaat, maakt ze 'plooiën in de tijd', en dat is ook de titel van haar dubbeltentoonstelling in het SMAK en Mu. ZEE. **DOOR JAN BRAET**

LILI DUJOURIE:
'Ik ben altijd op zoek gegaan naar openingen in een bepaald tijdsgewricht.'

ten, leunend tegen de wand, laten een opening waarin een strook te zien is van een geverfd kleurvlak op de muur – diepblauw in het SMAK, helgroen in Mu. ZEE.

Engelengeduld

Elk nieuw materiaal waarmee ze aan de slag gaat, plooit ze met engelengeduld en op ambachtelijke wijze zo, tot het de werking van de tijd laat zien. Uit de video's van de jaren zeventig (de pionierstijd van het medium, hoogst uitzonderlijk door vrouwen gebruikt) spreekt de duur van het wachten, van het naakt wentelen tussen de lakens of het naar buiten door het raam kijken. In

de abstracte, fluwelen wandreliëfs die ze een decennium later over stalen geraamtes drapeert, maakt ze een grote boog naar de Vlaamse schilderkunst van de 15^e tot de 17^e eeuw. In het marmer van de jaren negentig komt de architecturale symbiose van de klassieke oudheid en de eeuw van het modernisme messcherp naar voren. Niet als alomvattend levensideaal, maar als een verzameling kostbare fragmenten om te bewaren. In datzelfde decennium laat ze de tijd concreet worden op tafels, bedekt met lange, dunne lagen gips waaraan het oog onmiddellijk de gevoelswaarde van smetteloos witte lakens toekent.

Foto's waarin Dujourie een mannelijke vrouw uitdagend naakt tentoonstelt, worden iconen van kwetsbaarheid.

Lili Dujourie. Galerie Micheline Szwejcer.

Krijgt het gewicht van de jaren vat op haar, is het de mildheid die zich met het ouder worden doet gevoelen wanneer ze vanaf 2000 haar herinneringen illusies noemt en daar in klei uitgeholde, aangevreten, organische vormen aan geeft? Ongebakken, en dus verkrumelend bij de minste aanraking. Later gekleurd en gebakken, maar haast even fragiel.

Leeftijd heeft er minder mee te maken dan een constante behoefte om in haar kunst te pendelen tussen onaantastbaarheid en fragiliteit. Foto's waarin ze een vrouwelijke man of een mannelijke vrouw uitdagend naakt tentoonstelt, worden van de weeromstuit iconen van kwetsbaarheid. Eenvoudige collages van gekleurde papiersnippers verwerven de uitstraling van constructivistische iconen. Broosheid, gemengd met sensuali-

teit, verleidt tot aanraken. Maar een haitain aspect in de werken houdt iedereen op afstand. Een levensgroot *Blauw Naakt* (1980) op een dubbele diaprojectie wil hooguit aanbeden worden om haar grote, schijnbaar gebeeldhouwde schoonheid.

Het avontuur, dat Dujourie nog lang niet lijkt te willen opgeven, eindigt voorlopig in zachte sculptuurtjes uit papier-maché waarin, beter laat dan nooit, de florale wereld zijn intrede doet in haar oeuvre: bloemen die sinds eeuwen geneeskrachtig heten, maar ook gevaarlijk giftig zijn. Niets is Lili Dujourie te mooi of ze vindt er wel een bederfelijke kant aan. In dat opzicht mag ze zich geestverwante noemen van de schilders van het vanitas-stillevan, zo geliefd in de zeventiende eeuw, die op elke

gedekte tafel een uitnodiging tot eten en drinken vergezeld lieten gaan van een bedekte oproep om er zo veel mogelijk af te blijven.

Afgewend van de wereld

Dujourie, erkend door de kunstwereld, is weinig bekend bij een groter publiek. Haar grote dubbeltentoonstelling in het Gentse SMAK en het Oostendse Mu. ZEE komt niet te vroeg. Tien jaar zijn verlopen na haar eerste retrospectieve in het Brusselse BOZAR, in 2007 gevolgd door een selectie voor Documenta 11 in Kassel, als enige Belgische kunstenaar nog wel. Zin om haar oeuvre op te baren in een chronologisch overzicht, heeft ze nog altijd niet. Ze bedacht zelf een tentoonstellingsconcept waarbij de kwaliteiten van haar werk ►

BALLADE (DIGITALIS):
niets is Dujourie te mooi
of ze vindt er wel een
bederfelijke kant aan.

OOSTENDE, dia-installatie.
De hitte van het licht
tast de beelden
onherroepelijk aan.

► het best tot uiting komen. Dat wil zeggen: elk beeld laat maximaal de omringende ruimte, de witte wand, de architectuur en de andere werken meespelen, eer het zelf volledig tot zijn recht komt.

In het SMAK werkte ze met een suite van zalen, onderbroken door een gigantische middenruimte, en in Mu. ZEE vanuit een *white cube* waarin vier kabinetten zijn ingeplant, wat een beetje een labyrintisch parcours oplevert. Zelfs de keuze van een aantal werken lijkt door elementen uit de architecturale omgeving te zijn geïnspireerd. In het SMAK, de sculptuurtjes in papier-maché die elk op zich een *Maalstroom* vormen. Ze vertalen de aanzuigkracht van de oceanische middenzaal waarin ze zelf bijna verdwijnen. En in Mu. ZEE de *Meanders*, eveneens in papier-maché, die de slingerende paden weerspiegelen die de bezoeker er moet volgen.

Een eigenschap van de beelden van Lili Dujourie is dat ze op zichzelf geen diepe betekenis hebben. Ze hebben meer weg van decorstukken, kamermeubilair, huisvlijt of zelfs banaliteiten (de snippets uit geïllustreerde magazines waarmee Dujourie een imaginaire *Roman* op de muur speldt). Het worden voorwerpen

en 'plaatsen' van pure contemplatie door de uiterste zorg en verfijning die aan hun afwerking is besteed, door hun werking in de ruimte en door de resonanties en allusies die ze de beschouwer aanreiken.

Een aantal werken of reeksen dragen een titel uit de wereld van de oude muziek en de opera – madrigaal, koraal, ballade, *La Tosca*. Andere titels zijn citaten uit onsterfelijke gedichten, van de

Romeinse oudheid tot T.S. Eliot (*'Echo in the Memory'*) en Paul Eluard (*'Caresse de l'horizon'*). Ze zijn heel mooi, maar het blijven fragmenten. Ze prikkelen om in hun geheel te worden gelezen, zodat ze ook meer betekenis toevoegen aan het kunstwerk. Er zijn ten slotte ook de bedekte toespelingen op de oud-Nederlandse schilderkunst van Bouts (de tafels met de lakens in gips), Van der

Weyden en Van Eyck (fluweelwerken), op de barok en de romantiek (van Rubens tot Delacroix) en zelfs op neoclassicist Ingres: een van Dujouries ragnijne portretten in ijzerdraad roept de magistrale rug op van de *Baadster van Valpinçon* (Louvre). En gordijnen, gedrapeerde gewaden, lakens en naakten in klassieke decors, zagen we die ook al niet floreren in de schilderijen van Paul Delvaux?

De beelden hebben op zichzelf geen diepe betekenis. Ze hebben meer weg van decorstukken of kamermeubilair.

Hoezeer de kunst van Dujourie afgewend is van de wereld, is het duidelijk te zien in een verrassende annex op de dubbeltentoonstelling, die in het Gentse Museum voor Schone Kunsten werd ondergebracht. In een zaal met laatmiddeleeuwse schilderijen en sculpturen hangt haar allereerste fluwelen wandreliëf, *Maagdendale* (1982), tussen een *Maria met kind en engelen* (1495) door de Meester van Frankfurt en *De rust tijdens de vlucht naar Egypte* (1520) door Adriaen Isenbrant. Het strengste van de drie werken is dat van Dujourie. Twee kaarsrechte fantomen zijn van kop tot teen verborgen onder gedrapeerde gordijnen, een lang en smal rood en een kort en dik groen. Horen ze wel thuis in deze vrome wereld van de late middeleeuwen, wanneer alleen de plooiyal in *Maagdendale* herinnert aan de heiligen, en dan nog enkel aan hun kledij? Neen, hooguit drukken ze een verlangen uit naar de stilte, de sereniteit en de kloosterlijke beslotenheid van toen. Allemaal elementen die de kunstenaar in haar jeugd aantrof in dit museum voor oude kunst. Ze behoren tot haar dierbaarste herinneringen, die ze als een nederige handwerkster weer opriep in het fluweel. Luciditeit gebood haar ook toe te geven: de kern van deze religieuze wereld is een gesloten boek. ☒

Lili Dujourie, *Plooien in de tijd*, tot 4 oktober in het SMAK, Gent en Mu. ZEE, Oostende. Annex in het MSK, Gent.